

THE RELIGIOUS AND NATIONAL VALUES

Kendi Gök Kubbemiz’de Dinî ve Millî Değerler

Mehmet YILMAZ¹

Abstract

Values are the behavioral models that a nation develops depending upon the social interactions in cultural life. As they come into existence depending on the social interactions, values can also be seen as the identity of a nation. In social life, values are bridges between the past and today of an individual. Values are the factors that prevent individuals from self alienation in social life and supply them with a national identity. As values acquired are the factors that will determine the personality, point of view, attitudes or even life of an individual, individual is required to be aware of certain values, acquire the required values, adopt the new values, put all the values into practice by making them cornerstone of the personality. People acquire the values of society in which they were born and raised through education. Values education is given to individuals by integrating it to each grade of education as a whole. The aim here is to prevent children from self alienation. Individuals who are not self alienated overcome the obstacles in social life much more easily. When Yahya Kemal’s poems are examined, it will be seen that they include a large number of values to make young generations acquire especially in the aspect of making them acquire national emotions and keep them alive. In this vein, Yahya Kemal’s poems are analyzed in terms of values education in this study.

Keywords: Values Education, National Literature, Morality, Yahya Kemal, Poem.

Özet

Değer, bir milletin kültürel hayatı içinde sosyal ilişkilere bağlı olarak geliştirdiği davranış modelleridir. Sosyal ilişkilere bağlı olarak oluştuğu için değer, aynı zamanda toplumun kimliği olarak da görülebilir. Sosyal hayat içinde değerler, bireyin geçmişiyle bugünü arasında bir köprüdür. Değerler, bireylerin toplumsal yaşamda özlere yabancılaşmalarına engel olan bireye milli bir kimlik kazandıran unsurlardır. Sahip olunan değerler, bireyin gelecekte kişiliğini, bakış açısını, davranışlarını, hatta hayatını belirleyecek etkenler olduğu için, bireyin belli başlı değerlerin farkına varması, gerekli değerleri kazanması, yeni değerleri benimsemesi; bütün değerleri kişiliğinin temel taşı haline getirerek davranışa dönüştürmesi gerekir. İnsan, doğup büyüdüğü toplumun değerlerini eğitim yoluyla alır. Değerler eğitimi bireylere eğitimin her kademesine yayılarak verilir. Buradaki amaç çocukların özüne yabancılaşmalarına engel olmaktır. Özüne yabancılaşmayan bireyler sosyal hayat içindeki zorlukları daha kolay atlatır. Yahya Kemal’in şiirlerine bakıldığında özellikle milli duyguları kazandırma ve canlı tutma açısından genç nesillere kazandırılacak birçok değeri içinde barındırdığı görülecektir. Bu sebeple, çalışmada Yahya Kemal’in şiirleri değerler eğitimi açısından ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Değerler Eğitimi, Milli Edebiyat, Yahya Kemal, Şiir.

¹ Adıyaman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı. yilmazmirzamy@gmail.com

GİRİŞ

Edebî metin, içinde taşıdığı bilgi değeriyle bir milletin kültürel varlığını sürdürme ve koruma alma noktasında büyük bir işlev üstlenmektedir. Yazılı eserlerde yer alan millete ait yaşama modellerinin ve davranış şekillerinin adeta bir kazı çalışmasıyla ortaya çıkarılması bu yönüyle nesiller arasındaki bağın sağlıklı bir şekilde devam ettirilmesini sağlayacaktır. Okullarda yer alan derslerde, kültürel hayatın canlı bir panoramasını sunan değerler eğitimi, belli bir disiplinle ve yöntemle verildiği takdirde, milletlerin sürekliliği için hayati öneme sahip olan insanî vasıfların genç nesiller içinde canlı kalmasına aracılık edecektir. Bundan dolayı, değerler eğitimi sınıflandırmasında yer alan başlıklara uygun edebî eserlerin tespit edilmesi ve bu eserlerdeki değerlerin gün yüzüne çıkarılması, eğitim yoluyla kültürümüzü ayakta tutmaya katkı sağlayacaktır.

Yahya Kemal’in şiirlerine dair gerçekleştirilecek yüzeysel bir çalışma bile, değerler eğitimi açısından bu şiirlerde ne kadar zengin ve önemli bir malzemenin olduğunu görmemize yeterlidir. Zira Yahya Kemal, eserlerinde tarih içinde gelişme gösteren Türklüğün iç hayatını göstermeyi hedeflemiştir. Müslüman-Türk’ün, İstanbul merkezli olarak yüzyıllar içinde meydana getirdiği günlük hayata dair sahneler, kazandığı birikim şiirlerinin temel meselesi olarak karşımıza çıkar. Onun şiirlerinin isimleri üzerine verilecek bilgiler dahi zengin bir kültür yaşantısını hatırlamayı sağlayacaktır. İtri, Süleymaniye’de Bayram Sabahı, Akıncı, Mohaç Türküsü, İstanbul’un Fethini Gören Üsküdar, Kaca Mustâpaşa gibi şiirlerinin isimleri hakkında tarihi bilgiler milli, dini ve ahlaki değerler bakımından kazanç sağlayacaktır. Bu sebeple çalışmamızda edebî metinlerdeki değerlerin ‘değerler eğitimi sınıflandırılmasına bağlı olarak’ nasıl incelenebileceğini göstermek için Yahya Kemal’in şiirleri örnek alınmıştır.

1. Değer Nedir?

Sosyal hayatta değer, insanlara özgü soyut kavramların anlam kazanmış şeklidir. Değerler insanların ortaya koyduğu ürünlerdir. Her değer, insan hayatında karşılığını bulduğu şekliyle anlam kazanır. Değerler, insanların anlamlı bir yaşam sürmelerine yardımcı olan ve sosyal bütünlülüğü, sürekliliği sağlayan soyut kavramlardır. Bu doğrultuda kültürle birlikte düşünülmesi gerekir. Kültürün içini dolduran anlamlı davranışlar bütünlüğü zaman içinde oluşur. Yüzyıllar içinde insanların meydana getirdiği yaşama biçimleri aynı zamanda davranış modellerini de oluşturur. Zaman içinde oluşan değerler bizim insanî yanımızı tanımlamamız için önemli veriler sunar. *“Değer, insana özgü olanakları insanı insan yapan ve diğer canlılardan ayıran olanakları başka bir deyişle insana özgü bütün nitelikleri insansal etkinlikler olarak amaçlarına uygun tarzda gerçekleştirilebilecek duruma gelmelerine yardımcı olmaktır”* (Ulusoy ve Dilmaç, 2015: 15).

Her toplumda farklı değerler sistemi vardır çünkü değerler toplumların inançlarına, kültürlerine ve geleneklerine dayanır. *“Değer, bireylerin herhangi bir kişi, varlık, olay, durum vb. karşısında ortaya koyduğu duyarlılıklardır”* (Yaman, 2014: 17). Bir topluluk için insanî vasıflardan söz edilebiliyorsa değer vardır. Bu yüzden değerlerin ne zaman ortaya çıktığı konusunda belli bir zaman olamaz. İnsanlar arasında iletişimin başladığı zamandan beri değerler sosyal yaşamda kendisine yer bulmaktadır.

Değerler, kişiliğin oluşumunda etkili kavramlardır. Bireyi toplumun gelişimine katkı sağlayacak yönde geliştirir ve değiştirir. *“Küçük yaşlardan itibaren içselleştirilen ve davranış haline dönüşen değerler; insanı olgunlaştırır ve toplumda örnek gösterilen bir fert haline gelmeyi sağlar.”* (Demirci, 2016: 9). Değerlerimiz gelecekte yapacağımız seçimlerimizi etkileyen nasıl bir birey olacağımızı belirleyen kavramlardır. Değerler aslında hayat karşısında takındığımız tavır ve tutumlardır.

Değerler eğitimin ilk aşaması ailede başlar çünkü çocuk yaşamı içerisinde tüm ilkleri ailesi sayesinde tanır. Eğitim sayesinde değerler geleceğe aktarılır. Değerler eğitimin sürekliliğinin sağlanması için kazandırılmaya çalışılan davranışların eğitim yoluyla verilmesi gerekir. Bu yüzden ailede başlayan değerler eğitimi ileriki dönemlerde okul-aile ve çevre iş birliği ile sürdürülmelidir.

“Bir toplumun geleceği; iyi yetişmiş, değerlerini özümsemiş sağlam ve üstün karakterli kişilerin varlığına bağlıdır. Toplumun ayakta tutan değerleri içselleştiren bireyler toplumun geleceğine katkı sağlar. Değerlerin içselleştirilmesinin ilk adımı, eğitimidir. Eğitim de önce ailede başlar, daha sonra okulla desteklenir ve tüm hayat boyu devam eder.” (Akpinar, 2015:6).

Değerler eğitimi son yıllarda ülkemizde de önem kazanmış bir kavramdır. Milli Eğitim Bakanlığı, değerler eğitimi ile ilgili okullarımızda çalışmalar yapmaya yönelik talimatlarda bulunmaktadır. *“Milli eğitim Bakanlığı, değerler eğitimi konusunun okullarda nasıl yürütüleceğine ilişkin olarak bir genelge yayımlayarak hem bu konuya verdiği değer ve önemi ortaya koymuş hem de eğitimcilerle rehberlik görevini yerine getirmiştir”* (Yaman, 2014:19). Okullarımızda değerler eğitimi her kademede ve alanda ayrı ayrı verilmektedir. Örneğin çocuk Türkçe dersinde sevgi temalı değerler metinler üzerinden öğrenirken, müzik dersinde şarkı söyleyerek, resim dersinde değerler ağacı çizerek, hayat bilgisi dersinde ise toplumsal yaşam içerisindeki önemini kavrayarak öğrenir. Görülüyor ki değerler eğitimi tüm disiplinlerde kendine yer bulmaktadır.

1.1. Değerlerin İşlevleri

Değerler bireylerin yaşamlarında nasıl davranacaklarını belirler. Bireysel yaşam dışında sosyal yaşam içerisindeki kurallara da etki eder. Değer kavramı bir davranışı olumlu veya olumsuz yönden değerlendiren unsurlardır. Değerlerin sosyal hayat içerisinde bazı işlevleri vardır. Fichter, sosyal değerlerin işlevlerini şu şekilde belirtmiştir (Akt.: Ulusoy ve Dilmaç, 2015: 22):

1. Değerler, bireylerin ve birlikteliklerin sosyal değerlerinin yargılanmasında hazır birer araç olarak kullanılırlar.
2. Değerler, bireylerin dikkatini istenilir, yararlı ve önemli olarak görülen maddi kültür nesnelere üzerinde yoğunlaştırırlar.
3. Her toplumda ideal düşünme ve davranma yolları değerler tarafından işaret edilir.
4. Değerler bireyin sosyal rolleri seçmesinde gerçekleştirilmesinde rehberlik eder.
5. Değerler, sosyal kontrol ve baskının araçlarıdır.
6. Değerler, dayanışma aracı olarak da işlevde bulunur.

1.2. Değerlerin Özellikleri

Sosyal hayatta insanların sağlıklı bir şekilde yaşamını sürdürmelerinde etkili olan değerler bazı özelliklere sahiptir. Gökçe, değerlerin özelliklerini şu şekilde sıralamıştır (Akt.: Ulusoy ve Dilmaç, 2015:7):

1. Sosyo-kültürel bir değer temelde seçici oryantasyonunun standardıdır. Bu süreçte değer, bilinçli ve amaçlı davranışın genel kriteridir. Bir başka deyişle değer, eylemlerde bulunan bir kişinin kabul edilebilir arzu ve istekleri için bir referans noktası olarak görevini yerine getirir.

2. Değerler bir kültür içinde şekillenir ve aynı zamanda kültür üzerinde yönlendirici olarak etki etmektedir. Bunu başka bir şekilde ifade edecek olursak; bir kültürün gelişme süreci içinde değerler bir şekil almaktadır.
3. Değerler insanlarla özdeşleşmiştir. Sosyalleşme sürecinde değerler kişiler tarafından öğrenilmekte ve üstlenmektedir. Kısacası, kişinin şahsiyet yapısına entegre olmaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak değerleri kişinin şahsiyetinin bir parçası olarak görülmektedir.
4. Değerler bireyin hem zihinsel hem de duygusal yönünü yansıtan ifadelerdir.

Bu özelliklerden hareketle bireyin sosyal hayatı etkileyen davranışlarını zamanla yine toplum tarafından meydana getirilen değerler aracılığıyla anlamlı kıldığını söyleyebiliriz. Zira bizim neyi, niçin yaptığımızı bilinç düzeyinde belirleyen değerler topluluğudur. Milletten insanlığa doğru açılan bu alanda, birey değerlerin korunması hususunda her şeyden önce kendine karşı sorumludur. Çünkü değerlerin varlığı insanın varlığının teminatı olmaktadır.

1.3. Değerlerin Sınıflandırılması

Değerler toplumsal yaşam içerisinde birçok alanla veya disiplinle ilgili kavramlardır. Değerler, farklı disiplinlerle ilgili olduğu için araştırmacılar tarafından farklı şekilde yorumlanmış ve sınıflandırılmıştır.

Rokeach’ın Değer Sınıflandırması

Rokeach, değerleri şu şekilde sıralamıştır (Akt.: Ulusoy ve Dilmaç, 2015: 25):

Tablo 1 Rokeach’ın Değerler Sınıflandırılması, s. 5-6

1.Gaye Değerler	2.Vasıta Değerler
Aile güvenliği	Bağımsız olma
Barış içinde bir dünya	Affedici olma
Başarılı olma	Cesaretli olma
Bilgelik	Dürüst olma
Dinî olgunluk	Entelektüel olma
Eşitlik	Geniş görüşlü olma
Gerçek dostluk	Hırslı olma
Güzellikler dünyası	İtaatkar olma
Heyecan verici bir hayat	Kendini kontrol edebilme
İç huzur	Nazik olma
Mutluluk	Kendine hakim olma
Kendine saygı	Mantıklı olma
Gerçek dostluk	Neşeli olma
Özgürlük	Sevecen olma
Rahat bir hayat	Sorumluluk bilincinin olması
Sosyal kabul	Temiz olma
Ulusal güvenlik	Yardımsaver olma
Zevk	Yaratıcı olma

Schwartz'ın Değer Sınıflandırması

Schwartz, Rokeach'ın belirlediği değerler üzerinde değişiklikler yaparak değerleri 10 temel değer tipinde belirlemiş ve bu değerlerin açıklamalarını karşısına yapmıştır. Schwartz, değerleri şu şekilde sıralamıştır. (Akt.: Ulusoy ve Dilmaç, 2015: 29):

Tablo 2 Schwartz'ın Değer Sınıflandırması, S. 6

Değer Grupları	Değerler
Güç (Power): Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü	Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görünümü koruyabilmek, insanlar tarafından benimsenmek
Başarı (Achievement): Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi	Başarılı olmak, yetkin olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak, zeki olmak
Hazcılık (Hedonism): Bireysel zevke ve hazza yönelim	Zevk, hayattan tat almak
Uyarılım(Stimulation): Heyecan ve yenilik arayışı	Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak
Özyönelim(Self-direction): Düşünce ve eylemde bağımsızlık	Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak, kendisine saygısı olmak
Evrenselcilik(Universalism): Anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek	Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, dünyaya barış istemek, güzelliklerle dolu bir dünya, doğayla bütünlük içinde olma, çevreyi koruma, iç uyum
İyilikseverlik (Benevolence): Kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme	Yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak, gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat
Geleneksellik (Tradition): Kültür ya da dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağlılık	Alçak gönüllü olmak, dindar olmak, hayatın bana verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı bir hayat, dünyevi işlerden el ayak çekmek
Uyma (Confirm): Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlandırılması	Kibarlık, itaatkâr olmak, anne-babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek
Güvenlik (Security): Toplumun var olan ilişkilerinin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği	Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliğe karşılık vermek, bağlılık duygusu, sağlıklı olmak

1.4. Değerlerin Öğretimi

Popüler kültürün etkisiyle tüm dünyada değerler göz ardı edilmeye başlanmıştır. Ülkemizde de gündelik hayatın etkisiyle oluşan bu kültür değerlerimizin unutulmasına neden olmaktadır. *"Teknolojinin baş döndürücü bir hızla ilerlediği 21. Yüzyılda, milletler ve devletlerarası iletişim ve etkileşim toplumlar üstü bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Yer kürede yaşayan her millet, bir biçimde 'küreselleşme' akıntısına kapılmaktadır"* (Yaman, 2014: 76). Oysaki değerlerimiz bizim geçmişimizdir. Onlardan kopmamız demek özümüze yabancılaşmamız demektir. Değerlerine bağlı olmayan uluslar başka devletlerin maddi ve manevi anlamda sömürüsüne maruz kalmayı da göze alır.

Son yıllarda yaşanan küreselleşme çabaları kitle iletişim araçları veya internet aracılığıyla ülkemizde gençlerimizin değerlerine uzaklaşmasına neden olmaktadır. *"Günümüzde Türk toplumu, yapay gündemlerle meşgul edilmekte; günübirlik hayat tarzına sürüklenmektedir. Türk milleti hem kendine hem de bütün insanlığa ümit ışığı olacak değer yargılarından her geçen gün uzaklaşmakta/ uzaklaştırılmaktadır"* (Yaman, 2014: 76). Teknolojik yaşamın

dinamizmi içinde insanlar her şeyi çabuk tüketen ve gittikçe daha mutsuz bireyler haline gelmektedir. Değerlerimiz yaşamımız için değerli unsurlardır çünkü onlar hayata yüklediğimiz anlamlardır. Bu yüzden anlam yüklediğimiz şeyler ancak bizi mutlu kılabilir. Değerler ancak eğitim yoluyla verilebilir. Şüphesiz ki bu eğitim aşama aşama verilebilir. Değerler eğitimi/öğretimi ilk ailede başlar. Sonra okulda verilen eğitimle ve sosyal çevremizle değerlerimiz kişiliğimize özgü bir şekil alır.

2. Yahya Kemal’in Şiirlerindeki Değerler

Yahya Kemal’in şiirleri değerler eğitimi açısından incelemeye oldukça uygun bir yapıdadır. Öncelikle şairin sahip olduğu dünya görüşü şiirlerinde değerleri yaşatmayı hedef almaktadır. Yahya Kemal bir milletin varlığını devam ettirmek ve insanlığın gelişimine katkı sağlayabilmek için mutlaka kültürel süreklilik içinde ilerlemesi ve gelişme göstermesi gerektiğini düşünen biridir. İmtidad, onun fikir dünyasını yansıtan önemli bir kavramdır. Bu kavramı Yahya Kemal, “*sürekli değişme içinde değişmeyenin devam etmesi*” anlamında kullanır. (Ayvazoğlu, 2008: 227) Bizim yenilik olarak benimsediğimiz bütün gelişmeler, “*geçmişin devamlı gelişmesinden*” ibarettir. Modernizm, geçmişin üst üste yığılmasından başka bir şey değildir aslında. Tanzimat’tan bu yana yenileşmeyi, kültürel kırılmalarla algılayan Müslüman-Türk toplumu, modernleşmeye çalışırken ağır bir bilinç yanılmasına düşer. Kimlik ve öz bunalımı ile neticelenen bu durum kendini yenilemek isteyen toplumu yabancılaşmanın ve köksüzleşmenin eşğine getirecektir. Yahya Kemal’in şiirlerini bu hâle bir itiraz olarak okuyabiliriz. Bergson’un “yaratıcı tekâmül” fikrine sıkı sıkıya bağlı olan bu düşünce, Yahya Kemal’i ister istemez, kültürel varlığın korunmasına ve devam ettirilmesi gerekliliği tezine götürür.

Onun şiirlerindeki değerler incelenirken, imtidad kavramına verdiği önem göz önünde bulundurulmalıdır. Yahya Kemal, toplumların hayatında değişimin zorunluluğuna dikkat çekmekle birlikte, Türk milletinin hayatını bir bütün olarak algılamının ve ona göre hareket etmenin de zorunlu olduğunu hem şiirlerinde hem de düzyazılarında belirtmiştir. Yahya Kemal’in şiirlerinin geneline bakıldığında, değerler sınıflandırmasında yer alan özellikle iki temel değerın eserlerini şekillendirdiği görülür. Çalışma boyunca Yahya Kemal’in şiirleri dinî ve millî/hamasi değerler noktasında incelenmiştir. Bir makalenin sınırlarını aşmamak için sadece bu iki başlık kullanılmıştır. Bununla birlikte *Kendi Gök Kubbemiz’de* yer alan şiirlerin diğer değer kategorilerine göre ayrıntılı bir tasnifinin yapılabileceği de vurgulanmalıdır.

2. 1. Dini Değerler

Türklüğün tarih içindeki gelişimini günlük hayata yansıyan yönleriyle şiirine taşıyan Yahya Kemal, Türk milletinin kimlik ve ruh oluşumunda Müslümanlığın en önemli unsur olduğunu muhtelif yazılarında ve konuşmalarında belirtir. Ona göre İslamiyet, “*halkımızın saf ruhunun hem yapıcısı hem de en sahih aynası*”dır. (Tanpınar, 2005: 50) İslamiyet’in kültürel hayatımızı ve değerlerimizi nasıl şekillendirdiğini anlattığı şiirlerinde, onun fıkıh kurallarına sıkı sıkıya bağlı dindar bir insan olmasa da İslami unsurların tarihi süreç içinde bizi nasıl biz yaptığımızı ortaya koyan iyi bir gözlemci olduğu gerçeğinin hakkını vermek gerekir. Tanpınar, Yahya Kemal’in dine yaklaşımını değerlendirirken realiteye bağlı kaldığını özellikle vurgular. “*Yahya Kemal’in sistem halindeki dini, içinde doğduğu cemiyetin zarurî realitelerinden biri olarak aldığı aşikârdır.*” (Tanpınar, 2005: 51) Özellikle camilerin ve tekke-tasavvuf musikisinin eşsiz güzelliğini birçok şiirinde dile getirmesi, dinî yaşantının hayatımızın estetik boyutuna ne kadar derinden etki ettiğini göstermesi bakımından somut örneklerdir.

Süleymaniye’de Bayram Sabahı, İtrî, Atik-Valde’den İnen Sokakta, Üsküdar’ın Dost Işıkları, Koca Mustâpaşa gibi şiirleri dinî değerlerin hayatımızı nasıl şekillendirdiğini ortaya koyan eserlerdir. Süleymaniye’de kılınan bayram namazının sadece bir anlık bir eylem olmaktan

çıkıp, dokuz asırlık hayatımızın birikimini yansıtmayı, tam anlamıyla bayram sabahlarının toplumu nasıl birleştirdiğini gösterir:

“Kendi gök kubbemiz altında bu bayram saati

Dokuz asrında bütün halkı, bütün memleketi

Yer yer aksettiriyor mavileşen manzaradan” (Beyatlı 1997: 9)

Süleymaniye, insanları sadece bir mekânda toplayan bir yapı olmaktan çıkıp, manevi iklimi yansıtan, fizik ötesi varlıklarla cismani varlıkları bir araya getiren ilahi bir yapıya dönüşmektedir. Bu yönüyle bütün bir tarihimizin toplandığı alandır.

“Kimi gökten kimi yerden üşüşüp her kapıya

Giriyor birbiri ardınca ilahi yapıya

Tanrının mabedi her bir taraftan doluyor

Bu saatlerde Süleymaniye tarih oluyor” (1997: 10)

Dini duyguların aynı zamanda vatan birliğini sağlaması, değerlerin iç içe geçtiği bir alana bizi taşımaktadır. ‘Vatan sevgisi imandandır.’ desturuna bağlı olarak, şair Süleymaniye’de kılınan namaz sırasında bütün bir geçmişini ve büyük atalarını bir film şeridi gibi gözlerinin önünden geçişini sıralarken camilerin vatan toprağının en güzide unsurları olduğuna vurgu yapmaktadır:

“Ulu mabette karıştım vatan birliğine

Çok şükür Tanrı’ya gördüm bu saatlerde yine

Yaşayanlarla beraber bulunan ervahu

Doludur gönlüm ışıklarla bu bayram sabahı” (1997: 13)

Dinin insanlarda düşünce ve duygu birliğini sağlaması ve bu birlikteliğin yaşanan coğrafi alanı şekillendirmesi camilerin bütünlüğünde somutluk kazanır. Camileri sadece bir mimari yapı olarak görmeyen Yahya Kemal, bu yapıların aynı zamanda yüzyıllar içinde gelişen hayatı algılama tarzının bir yansıması olduğu görüşündedir. Ziya Süleymaniye Camiine yüklediği anlam bir milletin kimliğini somutlaştıran en önemli merkezlerden birini oluşturmaktadır.

Atık-Valde’den İnen Sokakta isimli şiir, dine ait kuralların toplum üzerinde meydana getirdiği değişiklikleri, günlük hayatın içinden bir kesit sunarak gösterdiği en önemli eserlerinden biridir. Ramazan ayında, iftardan az önce insanların genel görüntüsünün tasviri yapılırken bizim için kutsal olan değerlerin ruhumuzda ve bedenimizde nasıl bir terbiye meydan getirdiği yine günlük konuşma dilinde yer alan ifadelerle anlatılır. Zira şiirin başlığında da Yahya Kemal, Üsküdar halkının yaşadığı mahalleye verdiği ismi günlük konuşma dilindeki değişikliğe bağlı kalarak yazması bu açıdan önemlidir. “Valide” kelimesi halk ağzında “Valde”ye dönüşür ve şair bu değişikliği muhafaza ederek şiirine taşır. Anlattığı halkın yaşantısından kesitlerdir. Sokakların sessizliği, insanların ezan vaktini beklemelerinin tatlı bir duaya dönüşmesi ve aklıktan süzölmüş benizlerin varlığı şairi derinden etkiler:

“Sessizdiler. Fakat Ramazan maneviyyeti

Tatlı bir intizara çevirmiş sükûneti

Semtin oruçlu halkı, süzölmüş benizliler

Sessizce çarşıdan dönüyorlar birer birer” (1997: 34)

Top sesiyle birlikte oruçların açılması, bekleyişin ardından yaşanan manevi neşenin kıymetini gözler önüne serer. Oruç, adeta insanları arındırmaktadır. Temizliği “ferah” kelimesiyle birlikte kullanan şair, maddi unsurlardan ziyade insanların birbirine yaklaşımında iyi niyeti korumayı sağlayan orucun meydana getirdiği ‘iç arınmayı’ anlatır. Bu mahallede halk temizliğe iç dünyasından başlamaktadır. Açlığın verdiği ıstırap bir yandan sabrı öğretirken diğer yandan insanların birbirini anlamasını kolaylaştırır:

“Bir top gürültüsüyle bu sahilde bitti gün

Top gürleyip oruç bozulan lahzadan beri

Bir nurlu neşe kapladı kerpiçten evleri

Ya Rab nasıl ferahlı bu âlem nasıl temiz.” (1997: 35)

Yahya Kemal, dini katı fıkıh kuralları içinde değerlendirmez. Onda daha ziyade melami bir tavır vardır. Bu sebeple şiirlerinde dinî kuralları telkinden ziyade, milli şuuru muhafaza edecek manevi ruh ön plana çıkarılır. Türk milletini var eden kendine has kimliği yüzyıllar içinde İslami ilkelerin şekillendirdiği kültürel bir zemin oluşturmuştur. Milli değerlerin varlığını koruması ve devam ettirmesi de bu İslam’la yoğurulmuş hayatın sürekliliğinde aranmalıdır. Çünkü Türk milletinin İslam’ı yaşama şekli “*Türkleri bu ruh ile coşturmuş ve asırlarca kıtadan kıtaya Bedir Muharebesi’ndeki idealin peşinden koşturmuş*”tur. (Bolay, 2009: 28) Şiirlerinde sık sık vurguladığı köksüzlük duygusundan kurtulmanın ve öz bilinç sağlamanın yolu, asırların içinden gelen dini değerlerin hatırlanması, hatırlatılması ile mümkündür.

2. 2. Milli/Hamasi Değerler

Yahya Kemal, ırk ve kan akrabalığına dayalı bir milliyetçilik düşüncesinden uzaktır. Bunu özellikle *Eğil Dağlar*’da yer alan bazı yazılarında görmekteyiz. (Beyatlı 2005: 241-245) Bu konudaki düşünceleri ‘kültürel milliyetçilik’ şeklinde adlandırabilir. “*Farklı ırklardan insanların birlikte inşa ettikleri kültürü, milliyetçiliğin özü olarak*” görür. (Çağan 2009: 90) Esas olan aynı coğrafyada ortak değerler etrafında yaşayan insanların yüzyıllar içinde var ettikleri ruhtur. Bu ruh, yaşamı kapsayan bütün alanlarda tezahür eder. Var olan değerleri muhafaza etmek asırların bize sunduğu büyük bir hazine olduğu için önemlidir. Zira bu değerlerin yok olması, milli kimliğin bunalma girmesi anlamına gelecektir. Onun düşüncesinde mazi bu sebeple, “*görkemli bir medeniyetin sandukasıdır.*” (Çağan 2009: 91)

Yahya Kemal’in şiirlerinde en fazla işlenen milli/hamasi değerler, Türk milletinin tarih içinde gösterdiği büyük başarılar ve kahramanlıklar etrafında şekillenir. Mensubu olduğu coğrafyanın meydana gelmesinde Türk milletinin kendine ait kimliğiyle gösterdiği başarılar, Yahya Kemal’in şiirlerinde belli bir düşüncenin içinden ifadesini bulur. Türk milletinin benlik ve kimlik arayışı içinde bocaladığı ve askerî/siyasî alanda başarısızlıklar yaşadığı bir dönemde, Türk tarihindeki büyük zaferlere, fetihlere yönelmesi Müslüman-Türk halkına özünü hatırlatma, özgüvenini yeniden tesis etme açısından büyük bir değere sahiptir. O, Türk milletinin “ordu-millet” olarak tanımlar ve tarih içindeki kahramanlıkların, İslam’a hizmet anlayışı çerçevesinde şekillendiğini söyler. Süleymaniye Camii’ni Türk milletinin manevi ikliminin bir yansıması olarak tanımlarken kullandığı ifadeler bu bakımdan önemlidir:

“Ordu-milletlerin en çok döğüşen, en sarpi

Adamış sevdiği Allah’ına bir böyle yapı” (Beyatlı 1997: 10)

Millet olma bilincini ele alırken günlük hayat içindeki gözlemlerine yer veren Yahya Kemal, Süleymaniye Camii’nde namaz kılmak için yanına oturduğu bir askerin hâl ve

tavırlarından hareketle, tarih içinde gelişme gösteren Türklüğün, dini inançlarla şekillenen ve belli bir birikimle oluşan hayat bütünlüğüne ulaşır. Yanındaki neferin yüzüne baktığımda, Türk milletini var eden gücün aslında bu sıradan insanın imanında, Allah'a olan bağlılığında yattığını dile getirir. Bu asker bizi Malazgirt Ovası'ndan bu yana var etmektedir:

*“Gördüm ön safta oturmuş nefer esvaplı biri
Dinliyor vecd ile tekrar alınan Tekbir'i
Ta Malazgirt ovasından yürüyen Türkoğlu
Bu nefer miydi? Derin gözleri yaşlarla dolu
Hem büyük yurdu kuran hem koruyan kudretimiz
Her zaman varlığımız hem kanımız hem etimiz”* (1997: 11)

İnsan kalabalıklarının millete dönüştüren en önemli unsur, o toprak parçası üzerinde yaşayan insanların kendi inanç ve alışkanlıkları doğrultusunda inşa ettikleri yapılarıdır. İnsan, toprağı kişiliğine göre şekillendirir. Böylece yüzyıllar içinde coğrafya, vatana dönüşür. Süleymaniye bu yönüyle bizi biz yapan, Kostantiniye'yi vatana dönüştüren en önemli eserdir:

*“Ulu mabedde karışım vatanın birliğine
Çok şükür Tanrı'ya gördüm bu saatlerde yine
Yaşayanlarla beraber bulunan ervahı”* (1997: 13)

Ordu-Milletin vasıfları özellikle Akıncı birliklerinin anlatıldığı şiirlerde hayat bulur. *Açık Deniz* şiirinde, Balkan şehirlerinde geçen çocukluğunu tasvir ederken Osmanlı'nın bu coğrafyaya nasıl bir kimlik bıraktığını bize aktarır:

*“Gezdim o yaşta dağları, hülyam içinde lal
Aldım Rakofça kırlarının hür havasını
Duydum akıncı cedlerimin ihtirasını
Her yaz şimale doğru asırlarca bir koşu
Bağırında bir akis gibi kalmış uğultulu”* (1997: 14)

Osmanlı ordusunun akıncı ihtirası, elde edilen toprakların İslamlaşması şeklinde tezahür eder. İslam dini aynı zamanda milli kimliği inşa eden en önemli kültürel unsur olarak karşımıza çıkar. Bireye ve topluma yaklaşımında hoşgörü anlayışı çerçevesinde hareket eden akıncı ideali, insanı yaşatma ve yüceltme noktasında asırlarca süren bir mücadeleyi temsil etmiştir.

Yahya Kemal'in tarihe bakış açısı *Bir Tepeden* şiirinde hayat bulur. Ona göre insanı yaradan ve temel özellikleriyle var eden doğup büyüdüğü coğrafyanın kültürel yapısıdır. Bu yapı bir anda meydana gelmez. Asırlar içinde yoğrulur, belli bir birikimle ortaya çıkar. Birey, kendisine yüzyıllar içinde hazırlanmış verili sosyal yapının özelliklerine göre şekillenir ve benliğini oluşturur. İnsanın “iklimine benzer yaratılması” bu yönüyle önemlidir. Türk kültürü başlı başına bir fetih ve zafer düşüncesinin içinden çıkar. Özellikle Balkanlar'da gerçekleştirilen fetihler, bizi biz yapan hayatı algılama ve yaşama biçimimizi gösterir:

“İrkin seni iklimine benzer yaratırken

*Kaç fethe koşan tuğlar ufuklarla yarışmış
Tarihini aksettirebilsin diye çehren
Kaç fatihin altın kanı mermerle karışmış”* (1997: 20)

Akıncı şiirinde, Müslüman-Türk milletinin gaza ve cihat anlayışı ortaya konulur. Cihat Türk milleti için sevinilecek, mutluluktan kanatlanacak kadar şenlikli bir olaydır. Kudretini inandığı ulvi değerlerden alan bir millet için ölüm sevgiliye kavuşmaktır:

*“Bin atlı akınlarda çocuklar gibi şendik
Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik
Ak tolgalı beylerbeyi haykırdı: İlerle!
Bir yaz günü geçtik Tuna’dan kabilelerle”* (1997: 22)

Akıncı şiiri gibi *Mohaç Türküsü* de Yahya Kemal’in hamasî eserleri arasında değerlendirilmelidir. Osmanlı’nın kuruluşundan 1595 yılına kadar öncü birlik olarak vazife gören Akıncı birliklerinin nasıl bir misyonu yerine getirdiğini ortaya koyan bu şiirler aslında Yahya Kemal’in yazmayı çok istediği fakat bir türlü tamamlayamadığı akıncı destanının kaleme alınan parçaları gibidir. (Tanpınar 2005: 46) Akıncı ruhunu milli kimliğin oluşmasında büyük bir hamle olarak gören şair, bu ruhun mahiyetini eserlerine taşırken yüzyıllar boyunca bu coğrafyada nasıl bir değeri temsil ettiklerini de gözler önüne serer. Yeniçeri Ocağı kurulduktan sonra sadece sınır boylarında görev yapan Akıncı birlikleri; üstün hareket kabiliyeti, ani baskınlar ve vur-kaç taktiğiyle düşmanın cesaretini ve ekonomik gücünü tüketir; orduya moral üstünlüğü sağlardı. (Ayvazoğlu 2008: 24) Devletten herhangi bir maddi kazançları olmayan, bu sebeple vergiden de muaf tutulan Akıncı Birlikleri, adeta fetih ve cihat aşkıyla yanıp tutuşan imanlı bir toplumun bağrından kendiliğinden fişkırmış bir hamledir. Balkanlardaki zaferlerin kısa sürede ve ezici bir güçle kazanılmasında büyük rol oynayan Akıncı birlikleri, toplumun hayata nasıl baktığını gösteren en büyük yapıydı:

*“Bizdik o hücumun bütün aşkıyla kanatlı
Bizdik o sabah ilk atılan safta yüz atlı
Uçtuk Mohaç ufkunda görünmek hevesiyle
Canlandı o meşhur ova at kişnemesiyle”* (1997: 24)

İstanbul’un Fethini Gören Üsküdar şiiri büyük bir ideal uğrunda birleşmiş olan toplumun zaferi nasıl bir heyecanla beklediğini resmeder. Kuşatma sırasında elli üç gün boyunca aşkla fetih haberini arzulayan halk “mehabetli bir temaşa”nın heyecanı içindedir:

*“Hepsi der: Hangi şehir görmüş onun gördüğünü
Bizim İstanbul’u fethettiğimiz mutlu günü
Elli üç gün ne mehabetli temaşa idi o
Sanki halkın uyanık gördüğü rüya idi o”* (1997: 28)

O Rüzgâr şiiri Akıncı ruhunun derinlikli analizinin yapıldığı önemli bir eserdir. Müslüman-Türk tarihinin, insanlığın gelişimini etkileyen, tarihin seyrini değiştiren büyük zaferlere nasıl bir psikolojiyle ulaştığını bize gösterir. Ölüme ve hayata bakış açısı burada adeta kilit noktadır. Orta Avrupa’nın tamamını fetheden ruh, manevi iklim öncelikle ölüm korkusunun gönüllerden sinilmesini gerekli kılıyordu. Türk’ün hayattan aldığı yaşama zevki, ölümü de bu yaşama zevkinin değerli bir parçası haline getirmektedir:

“Yaşamak zevki nedir bilmez ölümden korkan

Gür bir imanla damarlarda ateşten bir kan

Birleşip böyle diyorlardı, derin bir sesle

Yeri fethetmek için gelmiş o fatih nesle” (Beyatlı 1997: 42)

Bir yeri fethetmek, o mekânı vatana dönüştürmenin ilk eylemidir. Osmanlı, Orta Avrupa’da kazandığı toprakları işgal amacıyla yağmalamamış, elde ettiği toprakları uzun ve meşakkatli bir uğraş içinde kendi kimliğine dönüştürmenin, medenileştirmenin mücadelesini vermiştir. Amaç sadece işgal olsaydı, yağmalamak ve yıkmak kısa sürede gerçekleştirilebilirdi. Kazanılan toprak parçasının vatana dönüşmesi geniş bir zaman dilimi içinde, coğrafyanın milli unsurlarla şekillenmesi ile mümkündür. Yahya Kemal’e göre *“Açılmış bir toprak, ancak ilk gömülen insan ve ilk doğan çocukla vatan olabilir.”* (Tanpınar 2005: 46) Akıncı cedlerimiz bu bilinçle hareket etmiş, elde ettiği büyük zaferler gözünde yeterli görülmemiş ve hep başka ufuklara doğru vatan genişletilmiştir:

“Böyle bir dersi alan ruha vatan dar görünür

Daima başka sefer başka ufuklar görünür

O nesil duymuş akın zevkini rüzgârda bile

Bu duyuş varmış akınlardaki atlarda bile” (1997: 42)

Koca Mustâpaşa şiiri, Türk İstanbul’un milli kimliğinin belirgin çizgileriyle anlatıldığı en önemli eserlerinden biridir. Milli kimliğin temel özelliklerine yönelirken Koca Mustafa Paşa Külliyesi’nin seçilmesi tesadüf değildir. II. Bâyezid dönemi devlet adamlarından olan Koca Mustafa Paşa, kendi adını taşıyan camii etrafında sonradan şekillenen Halveti dergâhına mensup bu külliyei Bizans devrinden kalan bir manastırın üzerine inşa etmiştir. Havari Hagios Andreas, Bizans’ın Hristiyanlığı kabulünde büyük bir rol oynayan ilk dönem müminlerindedir ve Koca Mustafa Paşa camiinin bulunduğu yerde önceden bu havari adına bir kilise bulunmaktadı. Bizans mirasını Osmanlı kendi renklerine dönüştürürken var olan yapıyı İslami çizgiler içinde korumuştur. Yahya Kemal bu durumu;

“Türk’ün asude mizacıyla Bizans’ın kederi

Karışıp mağfiret edinmiş bu yeri” (1997: 49)

mısralarında dile getirir. Koca Mustafa Paşa Külliye’si bu yönüyle İstanbul’un nasıl Müslüman-Türk toprağı haline getirildiğine dair de sahneler sunar. Yahya Kemal şiire Koca Mustafa Paşa semtinin ahalisinin genel manzarasını sunarak başlar:

“.....ücre ve fakir İstanbul

Ta fetihten beri mü’min, mütevekkil, yoksul

Hüznü bir zevk edinenler yaşıyorlar burada” (1997: 48)

Semt sakinlerinin genel özelliklerini bu sıfatlarla anlatırken hüznün zevke dönüşmesindeki arınmışlığa dikkat çekmektedir. Ardından *“Öyle sinmiş bu vatan semtine milliyetimiz/Ki biziz hem görülen, hem duyulan yalnız biz”* (1997: 48) diyerek Türk-İstanbul’u var eden bu fakir ve mütevekkil insanların milli hayatlarında nasıl yaşadıklarını anlatır. Manevi iklimin hayatın bütün alanlarına müdahil olduğu bu yaşantıda, insanların yüzleri “berrak”tır. Berraklık, temizliğin nişanesidir ki hem iç dünyanın hem de yaşanan mekânın temizliğine dikkat çekilir. Bununla birlikte ölümle

hayat arasındaki ince çizgi sanki ortadan kalkmıştır. Buradaki insanlar “Allah’a gidenlerden” yani ahirete intikal eden insanlardan çok da uzak yaşamamaktadırlar.

“Manevi çerçeve beş yüz senedir hep berrak

Yaşayanlar değil Allah’a gidenlerden uzak

...

Ahret öyle yakın seyredilen manzarada

O kadar komşu ki dünyaya duvar yok arada” (1997: 49)

Sükûnete ermiş, huzurlu bir hayattır yaşanan. Serviliklerin ve evlerin dışını kaplayan sessizlik, sanki insanların iç âlemine de sirayet etmiştir. Maddi açıdan fakir olmak bu insanlar için bir problem değildir. Yoksulluğun içinde var olan zenginlik asaletle parlar. Ne kadar zor durumda olsa da haline şükretmeyi destur edinen mümin kalp, Allah’ına sığınacaktır. Türk İstanbul’un aile yaşantısını sosyal hayatın huzuru eleyen sükûnetinden hareketle yorumlamak mümkündür:

“Bir afif aile sessizliği var evlerde

Örtüyor fakrı asaletle çekilmiş perde

Kuru ekmekle, bayat peyniri lezzetle yiyen

Çeşmeden her su içerken “şükür Allah’a diyen” (1997: 49)

Yahya Kemal, Koca Mustafa Paşa’nın Rum kökenli olduğuna şiirinde özellikle değinir. Okura söylemek istediği milliyet fikrinin sadece ırk birliği çerçevesinde düşünöleyemeyeceğidir. Koca Mustafa Paşa manastır ve kilise harabesini camie dönüştürürken, İslam’la şereflenmiş bir millete kendi kimliğine ait bir yapı hediye etmektedir.

“Rum vezir, eski manastırda ederken secde

Kalbi çok dolduran iman ile gelmiş vecde

Bir fetih camii yapmak dilemiş İslam’a

Sebep olmuş bu eser yâd edilir bir nama” (1997: 50)

Yahya Kemal’in millî/hamasî şiirlerinde kültürel hayatımızın hafızası konumunda olan tarihî mekânlarla yönelmesi, bu topraklar üzerinde yaşayan topluma kimliğinin özelliklerini öğretme amacı taşımaktadır. Edebi eserini içinde yer alan bilgi aracılığıyla millî hislerimizi canlandırmayı amaçlayan şair, aynı zamanda bir sahip olmamız gereken dünya görüşü ile ilgili büyük bir görevi yerine getirir. Kendinden yola çıkmayan bir millet, gerçekleştirmek istediği yeniliklerde de başarıya ulaşamayacaktır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Değerler eğitimi, bir milletin kendi kimliğini yaşatması bakımından yeni nesillere aktarılacak davranış modellerinden oluşur. Bu davranış modelleri bir anda meydana gelmez. Yüzyıllar içinde yoğrularak oluşan hayat algısı, söz konusu toplum ise çoklu bir yapı arz edecektir. Aynı zamanda kültürel hayatın yansımalarından oluşan bu çoklu yapının yeni nesillere öğretilmesi toplumun ahlaki yaşantısını da şekillendirir. Millet olarak süreklilik içinde yenileşmek ve gelişmek isteyen toplumların değerleri göz ardı etmesi mümkün değildir. Eğitim kurumlarında verilecek değerler eğitimi dersleri için ‘edebî eserlerin’ içinde yer alan değerler ait bilgiler hayati bir öneme sahiptir. Edebi eserlerdeki değerler aracılığıyla gençlere değer aktarımının etkileyici ve kalıcı yöntemleri

geliştirilebilir. Edebi türler üzerinde yapılacak ayrıntılı bir çalışma, sözlü eserlerden yazılı türlere geniş bir alanda birçok malzemeye ulaşabileceğimizi gösterir. Sadece şiir türünde değil roman ve hikâye gibi diğer edebî türlerde de ayrıntılı bir değerler çalışmasına gidilebilir.

Bu çalışmanın çerçevesinde Yahya Kemal'in şiirlerinin değerlerin yaşatılması ve aktarımı noktasında geniş bir veriye sahip olduğu görülmektedir. Onun milliyet ve kültür anlayışı doğrultusunda Müslüman/Türk toplumunu geçmişten günümüze var eden birçok değere şiirlerinde yer verdiği gerçektir.

İlköğretim Türkçe Dersi (6-8. Sınıflar) Öğretim Programında “*Gençlerin; (Madde 11) milli, manevi ve ahlaki değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır.*” (MEB 2005: 4) ifadesi geçmektedir. Manevi ve ahlaki değerlerin temelinde dinî duyguların ve yaşantı modellerinin olduğu bir gerçektir. Bu doğrultuda kültürel dünyamızı oluşturan temel değerleri yakalamaya ve yaşatmaya çalışırken metinlerdeki bu unsurların doğru bir şekilde analiz edilmesi büyük önem taşımaktadır. Yahya Kemal gibi millî unsurları eserlerinde barındıran sanatkarların yapıtlarının değerler eğitimi açısından seçilmesi ve ders kitaplarında yer alması millî, manevi ve ahlaki değerlerin yaşatılması hususunda gereklidir.

Yahya Kemal, Kendi Gök Kubbe’de en fazla dinî ve millî değerlere yer vermiştir. Onun, Türk toplumunun millî kimliğini inşa ederken İslamî unsurlardan bağımsız hareket etmediğini gösteren şiirleri, millî ve dinî yaşantının iç içe geçmiş bir alanda gelişme gösterdiğini kanıtlar niteliktedir. Çalışma boyunca betimsel analiz yöntemi uygulandığı için şiirlerde yer alan değerlere dair unsurlar, açıklanmaya ve yorumlanmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte şiirlerde yer alan millî ve dinî ifadelerle ait tek tek sayısal veriler verilmemiştir. Yahya Kemal’in şiirlerinde İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan diğer değerlerle ilgili birçok veri de bulunmaktadır. Fakat çalışmanın sınırları içinde şiirlerde en çok karşılaşılan iki değer betimsel analizi ile yetinilmiştir.

KAYNAKLAR

- Akpınar, Arif (2015). Değerler Yağmur Dergisindeki Hikâyelerde Değerler Eğitimi, (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Çanakkale.
- Ayvazoğlu, Beşir (2008). Yahya Kemal -Eve Dönen Adam-, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Beyatlı, Yahya Kemal (1997). Kendi Gök Kubbe’de, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti.
- Beyatlı, Yahya Kemal (2005). Eğil Dağlar, İstanbul: YKY.
- Bolay, Süleyman Hayri (2009). *Yahya Kemal ve Din*, Hece -Yahya Kemal Beyatlı Özel Sayısı-, Ankara, S. 145, ss. 25-46.
- Çağan, Kenan (2009). *Milliyetçi Muhafazakârlık ve Yahya Kemal Düşüncesi*, Hece -Yahya Kemal Beyatlı Özel Sayısı-, Ankara, S. 145, ss. 86-97
- Demirci, Esra (2016). *Ortaöğretim Öğrencilerine Yönelik Mesnevi Temelli Değerler Eğitimi, Değerler(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Erzurum.
- MEB. İlköğretim Türkçe Dersi (6-8) (2005). Öğretim Programı ve Kılavuzu, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (2005). Yahya Kemal, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Ulusoy, K., ve Dilmaç, B. (2015). Değerler Eğitimi, Ankara: Pegem Akademi.
- Yaman, E.(2014). *Değerler Eğitimi/ Eğitimde Yeni Ufuklar*. Ankara: Akçağ Yayınları.